

CAPITOLUL 1

INCURSIUNE ÎN ISTORIA UNIUNII EUROPENE

1.1. Epoca mitologică

Etimologia cuvântului Europa este egeeană prehelenică (indoeuropeană)¹. Rădăcinile sale provin din cuvântul „hirib” care însemna apus; putem presupune astfel, că Europa desemna țara de la apus (față de „asu”-Asia, țara de la răsărit).

Conform mitologiei grecești, Europa era asociată unei simbolistici aparte. Ea sublinia originea asiatică și proiectul unei noi lumi în acest spațiu. Există două mituri paralele care încearcă să explice nașterea continentului european așa cum îl cunoaștem noi astăzi. Trăsătura comună a celor două legende este dată de acordarea numelui de Europa unor personaje feminine: o prințesă feniciană și o fiică a mării.

Potrivit *primei legende*, prințesa Europe/Europa, fiica regelui Agenor al Feniciei, devine datorită frumuseții sale obiect de dispută între două ținuturi cu chip de femei: „ținutul Asiei” care dorea să o păstreze și să o ocrotească, și „ținutul din față”, care conform dorinței lui Zeus, voia să o ducă dincolo de ape. Orbit de dragostea pentru ea, Zeus ia forma unui taur și, în timp ce Europe se plimba cu alte prințese pe malul mării, o răpește și o duce în Creta.

Prințesa îi va dăruia ulterior lui Zeus trei fii: Minos al Cretei, Radamantus al Insulelor Ciclade și Sarpedon al Luciei. Regele Asterion al Cretei se va căsători mai târziu cu Europe și îi va adopta copiii. Va fi venerată de popor sub numele de Hellotis.

Idila dintre prințesă și Zeus se va regăsi ilustrată în manuscrisele lui Ovidiu, va decora zidurile orașului Pompei și ale caselor din Italia, Gallia, Britannia și Germania. Pictori celebri precum Perugino, Tizian și Boucher își vor inspira operele și vor zugrăvi în tablourile lor scene ale acestui mit.

Cealaltă legendă, o plasează pe Europa în familia Oceanidelor, fiicele zeiței Tethys și ale lui Oceanos. Din căsătoria cu Poseidon se naște Euphenos, cel care l-a însoțit pe Iason în căutarea Lânii de Aur.²

Odată cu apariția creștinismului, asistăm la reconsiderarea numelui însuși, nu numai la delimitarea continentului european de restul Lumii. Sfântul Ieronim și

¹ Birzea, C., (2001), Politicile și instituțiile Uniunii europene, Editura Corint, București, pag. 5.

² Houtzager, G., (2008), Mitologia greacă. Enciclopedie completă, Editura Corint, București, pag. 50.

Sfântul Ambrozie, reiau povestea Arcei lui Noe din Cartea Genezei și acordă fiecăruia dintre fii acestuia un teritoriu: Ham primește Africa, Sem – Asia și Iafet Europa.

Evul Mediu aduce cu sine o nouă reprezentare a continentului european: Sebastian Munster scrie în a sa „Cosmografia Universalis” (1588) că Europa este o femeie al cărei cap este Spania, iar picioarele sale sunt Grecia și Sciția.

Reprezentările fictive continuă cu „Iconologia” lui Cesare Ripa din 1593, în care Europa este încoronată ca regină a lumii.

Rubens realizează în anul 1615 „Cele patru continente”, fiecare dintre acestea simbolizate de către o tânără femeie.

Ca o concluzie, între atâtea incertitudini, cea mai sigură rămâne afirmația lui Herodot: *„Despre Europa nu știe nimeni ...nici de unde și-a luat acest nume, nici cine ar putea să fie cel care i l-a dat”*.

Ceea ce știm însă cu certitudine este faptul că, **Europa** este astăzi unul dintre cele cinci spații continentale, cuprins între: Oceanul Atlantic, la vest; Mediterana și anexele sale, precum și lanțul Munților Caucaz, la sud; Marea Caspică și Munții Ural, la est; având o suprafață de 10,5 milioane km pătrați și o populație de peste 800 milioane de locuitori.

Din punct de vedere **fizic**, în spațiul continentului european se pot distinge:

- **Europa septentrională**, formată din vaste câmpii (câmpia nord-europeană) dar și din masive muntoase mai vechi sau mai noi (Scandinavia);

- **Europa meridională**, ocupată de lanțuri muntoase terțiare (Pirinei, Carpați, Alpi), care înglobează regiuni joase, dar reduse ca suprafață.

Din punct de vedere **climateric** se pot identifica:

- **Europa oceanică** la vest;
- **Europa continentală**, la est;
- **Europa mediteraneană**, la sud.

Din punct de vedere **politic**, cele 48 de țări ale continentului european³ pot fi încă grupate în:

- Țări ale **Europei occidentale**;
- Țări ale **Europei centrale și de est**. Includem aici, așa cum a făcut-o și Consiliul Europei și cele trei țări caucaziene – **Armenia, Azerbaidjan și Georgia** – care, deși tradițional au aparținut spațiului asiatic, după destrămarea U.R.S.S. (care le-a încorporat) sunt apreciate ca aparținând spațiului politic european. De altfel, aceste țări sunt așezate în Caucaz, limita geografică sudică a continentului european.

³ Sulima, S., (2021), Drept european general, Editura Universul Juridic, București.

Poziția Europei într-o zonă temperată și ieșirile ei la mări și oceane, echilibrul aproape perfect dintre spațiile uscate și cele fluide au facilitat popularea, explicând perfect astfel vechimea, densitatea și varietatea populațiilor din aceste spații.

Populată din paleolitic, Europa a adăpostit mult timp aproape 15% din populația lumii, tendința fiind de micșorare, ca urmare a scăderii natalității. Astfel, în anul 2022, Europa are o populație totală estimată⁴ la aproximativ 748 de milioane, care reprezintă aproximativ 11% din populația totală a lumii. Această populație nu este caracterizată de unitate etnică sau lingvistică, dar este dominată de valori comune: creștinismul, limbile indo-europene, drepturile omului, democrația precum și statul de drept.

1.2. Perspectiva istorică

Se cunoaște faptul că Uniunea Europeană, în forma în care se găsește astăzi, nu a luat naștere dintr-o dată, ci în mai multe etape istorice, fiecare ocupând un loc aparte și binemeritat în definitivarea acestei puteri economice și politice mondiale.

Primii care au transformat Europa dintr-o denumire geografică într-o noțiune cu certe valențe politice au fost împărații creștini din secolele VII – XV. Trei evenimente au precedat această schimbare:

- separarea Imperiului Roman de Orient în anul 395;
- cucerirea Romei de către barbari (anul 476);
- apariția Islamului (622) care amenință creștinătatea.

Din punct de vedere istoric, după această perioadă putem vorbi despre începutul cristalizării noțiunii de „conștiință a identității europene” (cronicarul Isidor de Badajoz descrie „armata europenilor” în lupta cu musulmanii).

Sub aspectul evoluției unificării europene, Cezar Bîrzea⁵ identifică următoarele construcții:

Prima unificare europeană – Spațiul Carolingian. Unitatea spațiului european catolic, aflat sub autoritatea spirituală a papalității, se realizează pentru prima dată în jurul anului 800 în formula imperială a lui Carol cel Mare, care, prin includerea în imperiul său a teritoriilor situate între Pirinei, Oder, Tisa și Marea Adriatică, își câștigă din partea contemporanilor titlul de „părinte al Europei”.

Creația sa nu a rezistat în timp, imperiul destrămându-se în regate concurente.

⁴ Europe Population 2022 (Demographics, Maps, Graphs) (worldpopulationreview.com).

⁵ Bîrzea, C., (2001), Politicile și instituțiile Uniunii europene, Editura Corint, București, pag. 10.

A doua unificare europeană – Republica Christiana, până în secolul al XV-lea, sprijinită de biserică. Religia catolică se impune ca aspirație universală (grecescul „Katholikos” – universal). Dincolo de diversitatea culturală și de diviziunile administrative, catolicismul promova unitatea spirituală. Această nouă formă de integrare se exprimă prin trei forme de unitate:

- unitatea credinței și identitatea instituțiilor eclesiastice (de la liturghie și până la calendarul religios);
- unitatea organizării sociale și interdependența celor trei ordine: cei care se roagă (clericii), cei care luptă (cavalerii) și cei care muncesc (țăranii);
- unitatea scrierii și a limbii latine, folosite atât în biserică, cât și în cultura profană (literatură, arte plastice, arhitectură).

A treia unificare europeană – rețelele transeuropene (secolele XVI – XVIII). Unitatea Europei a fost favorizată de următoarele tipuri de rețele active⁶:

§1. Călugării cristersieni sau ordinul „călugărilor albi” (fondat în 1098); călugări constructori care au extins stilul gotic în toată Europa;

§2. Cruciadele au difuzat idealul cavaleresc și valorile medievale. Dintre ordinele militare cele mai importante, amintim:

- Ordinul Sf.Ioan al Cavalerilor de la Malta (fondat în 1099);
- Ordinul Templierilor (fondat în 1119 și desființat de Filip cel Frumos în 1307);
- Ordinul Teutonic (fondat în 1198, activ în Polonia, Prusia și țările baltice).

§3. Rutele de pelerinaj uneau credincioșii pe două trasee principale:

- drumul Romei unea trei vârfuri (Saint – Bernard, Brenner și Muntele Cenis) care au fost reunite în politica transporturilor promovată de U.E.;
- itinerarul Sf. Santiago de Compostella ce consta într-un pelerinaj la care participau credincioși din toată Europa; este un itinerar de pacificare și de penitență.

§4. Marile târguri europene (Champagne, Hanovra, Gand, Verona, Leipzig, Winchester, Novgorod) uneau negustorii și dezvoltau rutele comerciale; hansele își deschid sucursale în toată Europa, sub forma unor asociații ale negustorilor (interese comune, comunicații intense, schimburi, autonomie);

§5. Rețeaua universităților (termen ce datează din secolul al XII-lea <”universitas”> cunoașterea universală); primele universități au fost înființate la Bologna (sec.XII), Oxford (1214) și Paris (1215). Ca instituții multiculturale, universitățile reuneau studenți din toate țările Europei, grupați pe „naciones” (prima utilizare a termenului națiune).

⁶ Idem 3.